

EDITORIAL

Středověký koncept přednášek, na kterých si posluchači přepisují skoro dvě hodiny trvající souvislý a konzistentní projev do nějakého vlastního textu, byl pro mě nepochopitelný už za dob mého studia. Pokud jako učitelé studentům vytýkáme, že neumí udržet pozornost, máme pravdu. To, že k tomu notně přispíváme zastaralým konceptem přednášení, ale sami nevidíme – nejsme to snad my, kdo neumí přitáhnout a udržet pozornost posluchačů?

Neslyšíme-li hlas studentů, nutíme je o formách výuky hlasovat jinak... nohama. Poloprázdné přednáškové sály hlavně ve vyšších ročnících, které se už mazácky zorientovaly, jsou jasnou a srozumitelnou zprávou pro přednášející i fakultní management. Dokážeme-li ten ústně předávaný základní balík informací poskytnout studentům např. nahráváním jednotlivých témat, můžeme pak od přednášek chtít (a dostat) více. Přednášky se mohou ještě více stát prostorem pro sdílení. Sdílení zápalu pro obor, příběhů, emocí vyučujícího (při prožití emoce může vzniknout velká energie k jednání), osobních a životních zkušeností, a možná i jeho vlastních pochyb o tom, co koná. Ideálně pak v odborné disputaci s kolegou – nedá studentům nejvíce, mohou-li pozorovat souboj dvou myslí? To vše v autenticitě, kterou e-learning nikdy nezprostředkuje a která udrží fyzické prostory univerzity atraktivní i v budoucnu.

Když jsem před Vánocemi začal nahrávat krátké výklady k vybraným otázkám práva cenných papírů na youtube, vzbudila ta banalita pozornost části kolegů. Přímou s kritikou jsem se nesetkal, s větším nadšením ale vlastně (až na pár výjimek) také ne. Některé z těch rezervovaných reakcí byly typu, „to teď budu muset dělat také?“, „co pak ale budeme přednášet, když jim všechno dáme na youtube?“ nebo „rád bych to dělal taky, ale nezvládám to technicky“ nebo soucitné „hrozné, takto se slyšet, co?“.

Začal jsem s nahráváním (zatím jen audio) až na konci semestru, takže dopad na přednášky a semináře se ještě nemohl projevit. Jeden rozdíl byl patrný ale u lednových zkušek – studenti si v nich vedli výrazněji lépe než loňský rok. A na podzim, kdy budu mít zachycenu většinu témat a přednášky, se budu moci zaměřit na detailnější otázky už bez nutnosti probírat úplně základy.

Výuka – pokud tedy vůbec bude – se tím změní. Přednášky budou více tvořit příběhy z praxe a jejich rozbor, bude více času na kritiku judikátů či polemiku s názory v odborné literatuře. Můžeme doslova konstelovat jednotlivé případy a hledat motivace jejich aktérů.

Začátky mého „youtuberství“ byly (a pořád jsou) humorné, zejména kvůli technické nešikovnosti a naivitě, které u mých dětí (z nichž některé provozovaly svůj youtube kanál

s figurkami Schleich už ve svých osmi letech) vyvolaly velké pobavení. Po pár dnech v listopadu dosáhl počet odběratelů mého „kanálu“ počtu patnácti lidí. Když jsem to pyšně oznamoval u večere svým dětem, velmi se smály; naposledy se takto pobavily, když jsem jim v KFC koupil „bezdný kelímek“ – domů...

Z toho, co bylo na podzim roku 2019 deviací s podobnými humornými příběhy, je od března všudypřítomný silný fenomén. Tento editorial píšu v den, kdy všichni sedíme ve svých domovech, neklidně pozorujeme tenčící se zásoby potravin a po ulicích se od dnešního rána pohybuje, pokud vůbec, pouze s povinnými rouškami. Se studenty komunikujeme jen na dálku, přes bezpečné „elektronické roušky“.

E-learning kvete. Univerzity rozdaly svým učitelům manuály a návody a vznikají diskusní fóra věnovaná distančním formám výuky apod. Knihovny zpřístupňují své knihy na dálku. Učitelé se vrhli na nové výzvy s dychtivostí, která naznačuje, že ve hře je i něco hlubšího: snaha mít v nejisté situaci alespoň něco pod kontrolou. Je jednodušší stresovat se nekompatibilním formátem videa či špatnou kvalitou mikrofonu, než se kroutit v čelistech vlastní existenční úzkosti. To zčásti platí i pro studenty a Liesmannův bonmot o tom, že vzdělání je novým opiem lidu¹, tak aktuálně dostává úplně jiný mrazivější kontext.

Horečně utíkáme k úkolům, které rozdáváme (a přes své děti také dostáváme). Píšeme články, chystáme si online semináře a nahráváme komentáře k prezentacím a jako nadšení misionáři obracíme na novou víru i ty zatvrzelé, kteří doposud svodům světa online odolávali (to je ostatně obvyklý způsob boje s vlastními pochybami o čemkoliv). V kolektivním traumatu tvoříme, protože se obáváme našeho ne-tvoření.

Mimoriádné podmínky vždy přináší cenné objevy a poznání. Za neochotou sdílet nahrávky přednášek či seminářů mohly být pragmatické důvody, jako např. technická neznalost. Mohly zde být ale i důvody nižší (které nemají nic společného s příslušností ke generaci), jako lenost, lakota cosi sdílet (přece jim neřeknu všechno) či strach z odpovědnosti a také z veřejné kontroly vlastního díla tím, že ho (potenciálně) zpřístupníme komukoliv s internetovým prohlížečem. Obvykle jsou tyto nižší důvody maskované pod rouškou výchovy k samostatnosti při studiu – „přece je nebudeme vodit za ručičku“.

Mám také za to, že u části učitelů bránil v této formě sdílení ostych. Ostych je řečí našeho vnitřního kritika, který nám říká, „teď ještě ne, začneme točit ta videa, až... budeme mít lepší prezentaci/budeme to líp umět/shodíme ta kila po Vánocích/budeme lépe artikulovat/zbavíme se toho hekání...“ Souvisí to s nároky, které na sebe sami klademe a představou, že by to, co konáme, mělo být dokonalé. Co je ale dokonalost ve světě s rouškami a vyprazdňujícími se regály? Ambice, kterými jsme se bičovali, jsou najednou směšné. Uvědomíme-li si jejich směšnost, vede to k uvolnění, odvaze a zejména k autenticitě – tj. souladu mezi tím, jak jednáme a cítíme, který ostatní přitahuje jako med – i kdybychom mluvili s těžkou řečovou vadou.

¹ LIESSMANN, K. P. *Vzdělání jako provokace*. Academia, 2017, s. 28.

Ten vnitřní kritik se pak ještě možná ozve z jiného reproduktoru než z naší hlavy... začne mluvit ústy těch, kteří shazují ty zbytečně aktivní kolegy zavádějící novoty, když přeci není jasné, jestli výuka takto může fungovat, není ošetřena ochrana autorských práv, ztrácí se živý kontakt se studentem, je to příliš komplikované a rizikové...

Jeden muž mi vyprávěl, že měl před rokem přednášku o e-learningu a nových metodách výuky na jedné z právnických fakult. Posluchači byli z řad učitelů, zejména docentů a profesorů. Přišli s odporem, patrně povinně, a celou dobu zachmuřeně mlčeli. Nevyžádaná rada je nevyjádřená kritika, a tak z toho byl jeden z těch nešťastných výstupů, kdy se mluvčí slyší říkat „můžeme to dělat ještě lépe“ a posluchači slyší „děláte to úplně špatně“. Na konci byli někteří učitelé navrhovanými novinkami znechuceni tak, že kolegovi ostentativně nepodali ruku, kterou jim dával při loučení.

Jsem si jistý, že dnes by taková přednáška končila jinak. Pravda, tu ruku by novátorskému kolegovi nepodal nikdo ani dnes. Myslím ale, že důvody by už byly jen zdravotní.

Josef Kotásek